

De toespraak van W. vd Heide,

voorzitter DG gemeente Veendam tijdens de herbegrafenis van ds. Anthony Winkler Prins

Geachte aanwezigen,

Wij verwelkomen vandaag een bijzonder man met zijn echtgenote, en prijzen ons gelukkig dat hij voorganger was in onze Doopsgezinde Gemeente.

Hij staat als 1e predikant op de fotogalerij in onze kerk en heeft heel veel gedaan voor de Doopsgezinden en vele anderen in deze regio. Als 1e predikant op de foto omdat daarvoor dat nog niet mogelijk was of te duur.

toespraak W vd Heide

foto: Wiepkje vd Heide

Graag geef ik een indruk van de leraar die hij voor onze doopsgezinde gemeente is geweest: Doopsgezind betekent in die tijd, en nu nog steeds, een religieuze beweging zonder dogma's, met een sterke eigen verantwoording en het promoten van de vrede en geweldloosheid. Alle leden zijn gelijk en noemen elkaar broeders en zusters.

Toen Winkler Prins op 1 december 1850 werd geïnstalleerd citeerde hij uit de 1e Brief van Paulus aan de Corinthiërs X : 15

en wel als volgt:

Ik spreek immers tot verstandige mensen; beoordeel dan zelf, wat ik zeg.

Steeds heb ik mij beijverd, daaraan getrouw te blijven.

Nooit heb ik gezaghebbend tot u gesproken, maar u steeds mijne overtuiging medegedeeld, terwijl ik als feilbaar mensch altijd eerbied heb gekoesterd voor de uwe.

Hij wilde daarmee zijn toehoorders prikkelen om met hem in discussie te gaan om samen tot de beste oplossing te komen.

Alle notulen van de kerkenraadvergaderingen, de verkiezingen, de resultaten van de rekenavonden en de besluiten zijn eigenhandig door Anthony Winkler Prins geschreven op perkament papier. De meeste zijn nog goed leesbaar. Het valt bij het nalezen ervan op, dat hij bij het notuleren kort van stof was.

Uit de notulen valt te lezen dat al 1 jaar na zijn beroeping een intekening volgt voor de aanschaf van een zilveren doopbekken en dito avondmaalbekers. Het doopbekken is nog steeds in ons bezit.

Een jaar later in 1852 wordt de Doopsgezinde kerkbouw in Pekela doorgezet, waarover men al 4 jaar debatteerde.

Dit leverde hem overigens een aanzienlijke traktementsverhoging op van 200 gulden omdat hij elke 2 weken een extra preek moest houden.

Winkler Prins heeft zich vooral ingezet voor de armen, weduwen en de wezen.

Aan het ministerie van binnenlandse zaken werd aandacht gevraagd voor de armen, hetgeen echter niets opleverde.

In 1855 heeft hij gezorgd voor een reglement voor de diakonie van de DG gemeente. Deze bekommerde zich toen veel om de behoeftige.

In 1858 volgt een reglement voor het weduwenfonds.

In 1859 houdt hij een collecte voor het emeritaatsfonds want AOW of pensioen bestonden toen nog niet.

In 1860 sluit de Doopsgezinde Gemeente Veendam zich aan bij "den Algemeenen regeling der armenzaken en kerkgemeenschappen", wat tegenwoordig bijstand heet, maar toentertijd nog niet bestond.

Voor de lange termijn wordt in 1860 een fonds in het leven geroepen opdat van de rente hiervan lopende zaken kunnen worden bekostigd en het blijkt tevens een buffer voor grote tegenvallers. Ook hiervoor komt een reglement, met de bepaling:

In den eersten plaats dienen de opbrengsten voor het tractement van den leeraar.

Overigens had men er 7 jaar over gepraat voor het werd ingesteld.

6 jaar later pas volgt een tractementsverhoging voor de voorganger van Veendam en Pekela van elk 100 gulden.

Toch was Winkler Prins een man met weinig behoeften en een zeer sobere levenswijze.

Genodigden

foto: Wiepkje vd Heide

WP had het naar zijn zin in Veendam.

Verschillende beroepen naar andere gemeenten werden afgewezen.

Een aantrekkelijk voorstel uit Emden in Duitsland sneuvelde, omdat dan de 4 zonen van de anti-militarist Winkler Prins de dienstplicht zouden moeten vervullen.

Winkler Prins was een man des vredes, die het "oog om oog" en "tand om tand" nimmer zou toepassen. Zijn zachtmoedigheid was allen bekend.

Oorlog beschouwde hij als een ongerijmdheid, want, aldus zijn onnavolgbare logica, hij eindigt altijd met vrede.

Dit tekent vooral zijn verbondenheid met de Doopsgezinden die vanaf het begin geweldloosheid hebben voorgestaan.

1863 en 1864 staan in het teken van verbeteringen van de pastorie aan het Oosterdiep en betere bereikbaarheid van de kerk daarnaast.

Een kerkenkamer werd gebouwd, een brug over het diep en een paardenstal. Deze werd later nog voorzien van een pomp.

Deze beslissingen werden genomen door 18 broeders! In een gemeente van 142 zielen?

In 1869 werd voor 1400 gulden een orgel gebouwd.

Na 6 maanden is het klaar met een overschrijding van slechts 14 gulden.

Organisten verdienden in die tijd trouwens 50 gulden per jaar, dus 1 gulden per dienst.

Een vraag om 50 % verhoging werd afgewezen wegens geldgebrek.

In de ruim 30 jaar van zijn werkzaamheden in Veendam heeft Winkler Prins zich doen kennen als een christenleeraar die sterk tegen geloofsverdeeldheid was.

Om zijn schonen voordracht werd hij door velen geroemd.

Toch was hij vooral een exacte wetenschapper die op onnavolgbare wijze een duurzame verzoening tussen geloof en wetenschap voorstond, getuige de uitspraak:

Beide heiligdommen, dat des geloofs en dat der wetenschap, staan onvoltooid naast elkander. Zij zijn bestemd om volgens de eeuwige wetten der harmonie, één enkel gebouw te vormen, om er,

wanneer beide een genoegzame hoogte hebben bereikt, een tweede, gemeenschappelijke verdieping op te plaatsen.

Over zijn werkzaamheden schreef hij:

"In eeuwige dribbeldrukte drentel ik van week tot week, van preek tot preek - niets is mij duurder dan tijd"

Hoe eigentijds klinkt dit in onze nog veel drukkere tijd.

In een ander verband schrijft hij over zijn gebrek aan tijd:

na een opsomming van de vele functies volgt de toevoeging "

... dat ik waarlijk geen tijd te veel heb. En de tijd wordt mij nog dikwijls door commissievergaderingen ontnomen of door bezoek ontfoetseld. Ziedaar eene schets van mijne buitengewone bezigheden.

De gewone heb ik buitendien."

Over zijn beroep heeft hij niet veel geschreven, slechts 2 uitgaven zijn bekend:

- een exemplaar van gedrukte preken in 1851, waarvan vooral de vierde leerrede

"Gods grootheid door den sterrenhemel verkondigd" uitmunt

Zij onderscheiden zich door rijkdom van gedachten en zuiverheid van taal.

- De andere uitgave is zijn afscheidsrede van 24 sept. 1882

Uit de Voorrede hiervan de kenmerkende zin:

Deze afscheidsrede is niet bestemd voor de pers.

Winkler Prins stond liever niet in de publiciteit en deed zijn werk in stilte.

de afscheidsrede heeft als thema Galaten 5 :1

Staat dan in den vrijheid, met welke Christus ons vrijgemaakt heeft, en wordt niet wederom met een juk van dienstbaarheid bevangen.

Hij verontschuldigde zich hierin voor het tekort aan aandacht aan de gemeente met de woorden:

Mijne tekortkomingen! Ja, ik weet, dat ze talrijk zijn en vraag u daarvoor versooning van ganscher harte.

Zoals de neiging om mij ook met andere dan gemeentelijke belangen te bemoeien, en de plicht om in de behoeften van een talrijk huisgezin te voorzien.

Uit de afscheidsrede blijkt dat ook in 1882 sprake was van ontkerkelijkheid.

WP erkende dat **het verflauwend kerkbezoek niet opwekkend was voor de leraar.**

In een adem voegde hij er desalniettemin aan toe dat **het verflauwend kerkbezoek hier ter plaatse niet erger was dan elders.**

Hij had er alle begrip voor, want zo zei hij:

wij zijn ontwassen aan den tijd, toen kerkverzuim beschouwd werd als eene onvergeeflijke zonde.

Een opmerkelijke uitspraak anno 1882.

En dan besluit ik met een citaat uit het slot van de afscheidsrede gehouden op 24 sept. 1882

En nu, geliefde Broeders en Zusters mijner Gemeente en gij allen, wie gij ook zijn moogt, inwoners van Veendam en Wildervank, ik breng u de groet des afscheids.

Ik ga vanhier, maar mijn hart blijft met vele banden aan u allen gehecht.

Het is mijn oprechte wensch, dat gij moogt toenemen in stoffelijke welvaart, maar bovenal in ontwikkeling des geestes en in veredeling des harten.

Ik ga vanhier, maar wilt aan den man dien mijne plaats zal innemen, de medewerking, de vriendschap, de belangstelling niet onthouden, die gij steeds aan mij in zoo hooge mate hebt verleend.

Wanneer ik in den vreemde ben neergezeten, zal ik gedurig met mijne gedachten in uw midden zijn.

Maar na den dag der scheiding zal ook die des wederziens aanbreken - althans wij hopen het.

Dan zullen wij met een dankbaar gemoed de oude banden der vriendschap versterken.

Mogen wij slechts staande blijven in de vrijheid, waarmede Christus ons heeft vrijgemaakt, - dan zal het licht van geloof, hoop en liefde onzen levensweg bestralen, - dan zullen wij eenmaal gerust het hoofd op den stervenssponde nederleggen.

Vaartwel - vaart allen wel!

Wij zullen als doopsgezinde gemeente in Veendam ons huidige onderkomen over niet al te lange tijd moeten verlaten.

Wij hebben in ons bezit een zilveren doopbekken, aangeschaft in 1851, een jaar nadat Anthony Winkler Prins dominee in Veendam werd.

Buiten een intekenactie is verder niets in de notulen terug te vinden over dit bekken, maar het is aannemelijk dat Winkler Prins de aanzet hiervoor heeft gegeven.

Het lijkt ons dan ook een gepast moment, nu alvast aan te kondigen, het Winkler Prins kabinet in het Veenkoloniaal Museum, met dit doopbekken te willen verrijken door het in bruikleen af te staan aan het Museum.

Wij, als Doopsgezinde gemeente in Veendam, zijn blij met de terugkeer van een bijzondere voorganger.

Hier wil ik het graag bij laten. Dank u wel.

Normaal = eigen tekst Wieb vd Heide

Cursief vet = citaten van Winkler Prins

Bronnen:

- Notulenboek van de Doopsgezinde Gemeente Veendam Wildervank

- Manuscript van een artikel "In eeuwige dribbeldrukke ..

- Levensberichten afgestorven medeleden van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde Joh. Dyserinck 15 nov 1908

- Een bekende onbekende Gjalt vd Mark 1988